

KEREM ÇALIŞKAN. 1950 Balıkesir doğumlu. 1970’de İstanbul Alman Lisesi’nden mezun oldu.

1977-80’de *Aydınlık* gazetesi İşçi-Sendika servisinde çalıştı.

1983-1992 arasında *Cumhuriyet* gazetesinde editörlük, dizi yazılar şefliği ve yazışları müdürlüğü görevlerinde bulundu.

1992-94 arasında *Sabah* gazetesi yazışlarında çalıştı.

1994-98 tarihlerinde kurucu ekibi arasında bulunduğu *Yeni Yüzyıl* gazetesinin yazışları müdürlüğünü yaptı. Ardından 28 Şubat sürecinde satılan *Yeni Yüzyıl* gazetesi genel yayın yönetmeni görevindeyken gazeteyi “kapatarak” ayrıldı.

1999-2001 yılları arasında *Yeni Yüzyıl*’dan ayrılan ekiple birlikte kurduğu NTVMSNBC internet haber sitesini yönetti.

2001-2005 arasında *Tempo* dergisi genel yayın yönetmenliğini yaptı.

2005-2008 arasında Hürriyet Avrupa’nın yayın yönetmeni olarak Frankfurt’ta bulundu. 2009’da bir süre Hürriyet yazışları müdürü olarak görev yaptı. 2009-2011 yıllarında Euractiv.com.tr haber sitesi yayın yönetmeni oldu.

2013 Ocak-Ekim ayları arasında *Yurt* gazetesi bünyesindeki *Bağımsız* dergisinin yayın yönetmenliğini yaptı. Gazetenin kurucu genel yayın yönetmeni Merdan Yanardağ’ın tutuklanması üzerine Ekim 2013’ten Temmuz 2014’e kadar *Yurt* gazetesi yayın direktörlüğünü üstlendi. Halen serbest gazetecilik yapıyor.

Alman şairi Bertolt Brecht’in *Aşk Şiirleri* ve *Tiyatro Şiirleri* ile Alman sinema yönetmeni Wim Wenders’in biyografi kitabını Türkçeye kazandırdı.

Son dönemde yakın tarihe yönelik çeşitli analiz ve derlemeler üzerine çalışıyor. Bu kapsamda 100 Yılla Yüzleşme dizisinden üç kitabı Caretta Yayıncılık tarafından yayımlandı: 1912 Balkan Savaşı ve Ermeni Tehciri ilişkisini ele alan *100 Yılın Rövanşı*; *100 Yılın Darbesi-Babıali Baskını* ve *100 Yılın Örgütü-İttihat ve Terakki*; *Herkes İçin Osmanlı* (2016); Yazarın *Alman Cihadı ve Ermeni Sürgünü* (Remzi Kitabevi 2015); eseri ile *İstanbul* (Friedrich Schrader, Remzi Kitabevi 2015); adlı çevirisi yayınlanmıştır.

KEREM ÇALIŞKAN

MUSTAFA KEMAL'İN
İSYAN MUHTIRASI

— 20 Eylül 1917 —

100. Yıl

Remzi Kitabevi

MUSTAFA KEMAL'İN İSYAN MUHTIRASI / Kerem Çalışkan

© Remzi Kitabevi, 2017

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: Öner Ciravoglu
Düzeltili: Nesrin Arslan
Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1773-2

BİRİNCİ BASIM: Mart 2017

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 12068 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çiğçi Mücellit, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul

Tel (212) 629 4783

İÇİNDEKİLER

Giriş	7
1. Dünya Savaşı Ateşinde Genç Bir Osmanlı Yarbayı	17
2. Enver Paşa'nın Bağdat Gafleti ve 'Kurtarıcı Falkenhayn'	34
3. Mustafa Kemal'in 20 Eylül 1917 Raporu (Muhtırası)	52
4. İstifa Edip İstanbul'a Gelen 'Asi Bir General'	61
5. Cemal Paşa'nın Gözyaşları	77
6. Karanlık Bir 'Darbe Kumpası'	88
7. Alman Karşısı Mustafa Kemal Almanya'da	111
8. Enver Paşa'nın İntikamı	130
9. Türk Süngüleriyle Misak-ı Milli'yi Çizen Komutan	139
10. 20 Eylül Muhtırası'nın Analizi	160
Ekler.....	185
Birkaç Portre	199
Kaynakça	213

GİRİŞ

Mustafa Kemal'in Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken verdiği çetin mücadele içinde 20 Eylül 1917'de kaleme aldığı gözlerden kaçmış bir askeri-siyasi rapor vardır.

'Büyük Nutuk'un fikri yapısını hazırlayan bu raporu, Mustafa Kemal Osmanlı Hükümeti'ni yöneten en tepedeki kişilere yollamıştır. Bu raporu, tarihsel çerçevesi içinde ele almak istiyoruz.

36 yaşında genç bir paşa (mirliva/tuğgeneral) olan Mustafa Kemal, bu raporu o sırada Osmanlı devletini ve ülkeyi yöneten en üst düzeydeki iki yetkiliye, sadrazam ve harbiye nazırına yollamıştır. Bu rapor ülkenin o sırada içinde bulunduğu felaket tablosunu, yönetimdekilerin alışkın olmadığı gerçekçi ve sert bir dille anlatır, uyarılar yapar ve çözüm önerileri sunar.

Bu rapor, Atatürk'ün birbirinden heyecanlı olaylarla dolu yaşamında ve Yeni Türkiye'nin kurulma kavgası içinde, biraz tarihin gölgeli tarafında kalmış bir belgedir. 100 yıl sonra Mustafa Kemal'i daha iyi anlamak için bu belgeyi yeniden ele almak ve değerlendirmek gerekiyor.

Ülkeyi Alman Emperyalizmi'ne Teslim Edenlere İsyân

Mustafa Kemal'in kaleme aldığı bu metin, sıradan bir belge değil, bir isyan bildirisi ve siyasi bir 'muhtıra'dır. Mustafa Kemal bu muhtıra ile, o dönemdeki yönetimle ipleri koparmış ve kendi geleceğini çizmiştir. Bu 'isyan muhtırası' Mustafa Kemal'i

Kurtuluş Savaşı'nın liderliğine götüren yolun başlangıç noktasıdır. Bu nedenle bu belge, Atatürk'ün 'Nutuk'tan sonra bizzat kaleme aldığı ve imzaladığı en önemli tarihsel belgedir.

1919 öncesi olması nedeniyle 'Nutuk'tan daha iddialı bir belgedir. Mustafa Kemal'in iktidardaki lider olarak değil, bir 'siyasi muhalif' olarak duruşunu, bakışını ve söylemini yansıtmaktadır. Mustafa Kemal'in bu 'isyan bildirgesi' onun 'hakikate dahil olmak' dediği gerçekçi tavrını ve her şart altında fikirlerini açıklamaktan korkmayan 'medeni cesareti'ni sergilemektedir.

Kendisi bu muhtıra hakkında 'Türkiye göz göre göre felakete sürüklenirken susamazdım' demiştir. Bu şartlar karşısında sessiz kalan yöneticileri ağır bir şekilde eleştirmiştir. Bu rapor açık ve net bir şekilde ülkenin uçurumun çöküşün eşiğinde kenarında olduğunu anlatmaktadır. Alarm çanları çalmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş öyküsü ve Atatürk'ün yaşamı içinde arka planda kalmış olan bu siyasi-askeri raporu, yazılışının 100. yılı nedeniyle tekrar yayınlarken, 36 yaşındaki Mustafa Kemal'in 'medeni cesareti'ni vurgulamak istedik.

Çürüyen Saltanat Binası Birdenbire Çökecek

Mustafa Kemal'in 20 Eylül Muhtırası'nda şu kritik 'durum tespiti' yeralmaktadır:

"... Bu nedenle harp devam ettiği takdirde karşısında bulunduğumuz en büyük tehlike her taraftan çürüyen muazzam saltanat binasının gün birdenbire ve hep birden içinden çökmesi ihtimalidir."

Mustafa Kemal'in en üst düzeyde verdiği bu alarmdan bir yıl sonra Osmanlı devleti gerçekten çökmüş, Türk milleti çöken bu yıkıntının altında perişan bir vaziyette kalmıştır. Mustafa Kemal'in alarm vererek uyardığı kişiler ise önce uyarıya kulak tıkamış, sonra da ülkeyi ve milleti yıkılan devletin enkazı altın-

da bırakarak kaçmışlardır. Bunun üzerine vatani ve milleti kurtarma görevini, 20 Eylül Muhtırası'nda sergilediği cesur tutumla Mustafa Kemal üstlenmiştir.

Bu muhtıranın iki muhatabı Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa ile Sadrazam Talat Paşa'dır. İkisi de aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) en üst düzeydeki yöneticisidir. İTC o sırada devleti ve hükümeti yöneten esas siyasi güçtür. Bu anlamda Mustafa Kemal aynı zamanda İTC yönetimine de başkaldırmakta, meydan okumaktadır.

Mustafa Kemal, bu nedenle bu raporu şifreli bir telgraf ile Talat ve Enver paşalara çekmekle yetinmemiş, o sırada bulunduğu Halep'ten yaveri ile elden İstanbul'a önde gelen İTC yöneticilerine de yollamıştır. Böylece çoğaltılan bu 'gizli şifreli' isyan bildirisi tüm İTC yönetimine ulaştırılmış, İTC yönetici kademelerinde okunmuş ve tartışılmıştır. Heyecan yaratmıştır.

Mustafa Kemal o sırada 7'nci Ordu komutanı olarak Halep'tedir. 1917 yaz aylarında Irak-Suriye bölgesinde Almanların yönetiminde 'Yıldırım Orduları Grubu' kurulmuştur. Grubun başına Almanya'nın eski genelkurmay başkanı Mareşal Erich von Falkenhayn getirilmiştir. 7'nci Ordu o sırada Falkenhayn'a bağlanan ordulardan biridir.

Ancak Falkenhayn ve Mustafa Kemal ile Cemal Paşa'lar arasında şiddetli bir yetki kavgası patlak vermiştir. Bu kavga aynı zamanda bölgede yapılacak askeri operasyonların yönü ve şekliyle de ilgilidir.

'Alman Sömürgeciliği'ne Şiddetli İtiraz

Kendi yetkilerinin kısıtlandığını, ordu komutanı mevkiinin Falkenhayn tarafından hiçe sayıldığını ve Osmanlı devletinin çıkarlarına aykırı olarak Falkenhayn'ın bölgede Almanya'nın çıkarı için bir dizi siyasi ve askeri adımlara yöneldiğini gören Mustafa Kemal, bütün bunlara isyan ederek raporunu kaleme alır.

Bu rapor veya ‘siyasi bildiri/muhtıra’ aynı zamanda ‘Alman sömürgeciliğine karşı’ şiddetli bir itirazdır. Bildiride iki kez Almanların bu savaştan yararlanarak ve savaş sonrasında Osmanlı ülkesini ‘müstemleke’ (sömürge) haline getirmek istediği Mustafa Kemal tarafından vurgulanmıştır.

Almanlarla üç yıldır kader birliği yapan İTC yönetimi açısından, dünyayı kana ve ateşe boğan Birinci Dünya Savaşı’nın kaosu içinde Mustafa Kemal’in Alman müttefiklere karşı yaptığı bu itiraz gerçek bir ‘şok çıkış’tır. İTC yönetiminde o dönemde Almanlara karşı sesini yükseltmek, cesaretin ötesinde farklı bir bakış, bir vizyon gerektirir. O ‘vizyon’ Mustafa Kemal’de vardır.

İşte Mustafa Kemal’in 20 Eylül Muhtırası’nda ortaya koyduğu bu ‘Milliyetçi tutum ve Almanlara karşı milli politika’ izleme arzusu, onu ilerde milli mücadelenin liderliğine taşıyacak tutumun en kuvvetli işaretidir. 20 Eylül Muhtırası bunun tarihi belgesidir.

Mustafa Kemal’in bu siyasal bildiriye bir asker, sorumlu bir komutan olarak tüm İTC yöneticilerine yollaması, yasadışı ve usullere aykırı tehlikeli bir harekettir. Çünkü İTC’nin deneyimli siyasi kadrolarının eline gizlice ulaştırılan bu bildiri ordu dışına çıkarılması ‘yasak’ mahrem bir rapordur.

‘20 Eylül Muhtırası’ İTC’yi Sarsar

Bu yöntem Mustafa Kemal’in o dönemde İTC yönetimindeki en etkili isimleri, Enver ve Talat’a ve onların izlediği yanlış politikalara karşı kendi yanına çekmek istediğini gösterir. Mustafa Kemal bu bildiri ile İTC içinde bir ‘kamuoyu’ yaratma çabasına girişmiştir. Bu İTC yönetimi tarafından hafife alınacak bir adım değildir. Çünkü Mustafa Kemal de İTC saflarından yetişmiş bir subaydır. İTC içinde bir adı ve şöhreti vardır. Bu nedenle 20 Eylül muhtırası İTC’yi de sarsar.

Bu muhtıradan daha bir yıl önce, 1916 yazında İTC içinde Almanya'dan ayrı bir barış yapma kavgası yaşanmıştır. Bu amaç uğruna bir hükümet darbesi ile Enver-Talat ikilisini devirmeye kalktığı için idam edilen ünlü İTC silahşoru Yakup Cemil, sorgusunda darbeyi başarsaydı, başa Mustafa Kemal'i geçireceğini söylemiştir. İTC bu olayla bir süre çalkalanmıştır. O dönemde Enver Paşa'ya yan bakan, Talat Paşa'ya 'laf eden' bunu hayatıyla ödeyebilirdi.

Mustafa Kemal işte böyle tehlikeli bir ortamda, İTC içinde gizli bir bildiriyi paylaşmaktan çekinmemiş, aksine eyleme de geçerek risk almıştır. Mustafa Kemal bu bildirideki taleplerine yanıt verilmemesi üzerine Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın karşı çıkmasına rağmen 7'nci Ordu Komutanlığı'nı terk eder, yine yasadışı bir şekilde kendi yerine başka birisini atar ve 'asi bir general' olarak Halep'ten yola çıkıp İstanbul'a gelir.

Mustafa Kemal Boyun Eğmez ve Susmaz

Mustafa Kemal'in bu isyanı, kendisini Divan-ı Harb'e (Savaş Mahkemesi), hatta idama kadar götürebilecek çok riskli ve cüretli bir harekettir. Ancak Mustafa Kemal ölüm tehdidi karşısında susacak veya kendi fikirlerini gizleyecek bir asker, bir komutan, bir kişilik değildir. O eyyamcı veya oportünist de değildir. 'Başıma kötü bir şey gelmesin' diyerek susan tiplerden hiç değildir. Boyun eğmek, susmak ve üst yönetime kayıtsız şartsız biat etmek onun karakterinde yoktur. Onun karakteri hürriyet ve istikaldir.

Hele vatan ve millet söz konusu ise, Mustafa Kemal'i susturmak, bastırmak veya engellemek söz konusu olamaz. O bu durumda gözünü budaktan, sözünü dudaktan sakınmaz. Bildiği yolda adımlarını çekinmeden atar, gelişecek tüm olayları ve tehlikeleri hesaba katarak, her türlü önlemi kurmay zekâsı ile önceden alarak ilerler.

Üstelik Mustafa Kemal, bu boyun eğmez isyancı karakterini daha önce bir dizi olayda hem İTC yönetimine, hem arkadaşlarına hem de emrindeki subay ve askerlere defalarca ispatlamıştır.

20 Eylül 1917 Muhtırası Mustafa Kemal'in yaşamında önemli bir dönüm noktasıdır. Bu muhtıradan sonra Mustafa Kemal neredeyse I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar yaklaşık bir yıl boyunca 'işsiz bir general' olarak İstanbul'da, Almanya'da, Karlsbad'da bulunacaktır. I. Dünya Savaşı'nın ancak son iki ayında yeniden gönderildiği Suriye Cephesi'nde kısa bir süre görev yapacaktır.

20 Eylül Muhtırası Mustafa Kemal'in askeri ve siyasi kariyerinde hem bir son, hem de yeni bir başlangıçtır. Bu muhtıra ile Mustafa Kemal bir perdeyi kapatır. Yönetimle bağlarını koparır. Ondan sonra çok güçlü bir şekilde yeniden sahneye çıktığı zaman ipler artık muhtırayı verdiği kişilerde, yani İTC yönetiminde değil, Mustafa Kemal'in kendi elinde olacaktır.

Mustafa Kemal 20 Eylül 1917 muhtırasından iki yıl sonra 19 Mayıs 1919'da başlatacağı Kurtuluş Savaşı'nda artık baş aktör olarak sahneye çıkar. Ancak gören gözler, satır aralarını okuyanlar için Mustafa Kemal'in 20 Eylül muhtırası, perdenin ikinci bölümünün, yani Kurtuluş Savaşı'nın ilk işaretlerini de taşır.

20 Eylül Muhtırası'nın Arka Planı

Kuşkusuz bu muhtıranın bir 'arka planı' vardır. Öncesinde ve sonrasında Osmanlı topraklarında ve Mustafa Kemal'in kişiliği çevresinde yaşanan bir dizi olayın sonucudur bu sert çıkış. Muhtıranın özü I. Dünya Savaşı başında İTC yönetimi tarafından gerçekleştirilen gizli Alman-Osmanlı askeri ittifakı ile yakından ilgilidir. Mustafa Kemal savaşın başından itibaren Almanlar ile girişilen bu sıkı işbirliğine ve yönetimin tümüyle Almanlara teslimine karşı çeşitli itirazlar yöneltilmiş, eleştiriler yapmıştır.

Bu nedenle bu muhtıra, Mustafa Kemal'in üç yıldır Alman etkisine ve hakimiyetine karşı sürdürdüğü mücadelenin doruk noktası sayılabilir. Mustafa Kemal bu muhtırada ilk ve son kez olmak üzere, Almanları, Osmanlı ülkesini ve topraklarını 'sömürge' haline getirmek istemekle suçlamıştır.

20 Eylül Muhtırası öncesinde, çeşitli itirazları dile getiren Mustafa Kemal'in Alman Mareşali Falkenhayn tarafından altın rüşveti ile susturulmak istenmesi ise, Türkiye kamuoyunda çok bilinmeyen bir öyküdür. Mustafa Kemal, Arap şeyhleri gibi rüşvetle satın alınacak bir kişi olmadığını Falkenhayn'a net bir şekilde göstermiştir.

Bu muhtıra Mustafa Kemal'in en zor şartlar içinde sergilediği gerçeği söyleme cesaretini, dünyaya ve ülkeye siyasal bakışımı, fikirlerini ve karakterini benzersiz bir şekilde gözler önüne seriyor. Mustafa Kemal'in kişiliğinde bize bir 'medenî cesaret' örneği veriyor.

'Nutuk'tan Daha İddialı Bir Siyasal Belge

20 Eylül 1917 Muhtırası, Mustafa Kemal'in siyasal yaşamında, bundan 10 yıl sonra 1927'de Meclis CHP Grubu'nda 6 gün boyunca okuduğu 'Nutuk' kadar önemli, hatta daha iddialı bir siyasal belgedir.

Çünkü 'Nutuk' Kurtuluş Savaşı'nın kazanıldığı, son İTC'li-lerin asıldığı, muhalif seslerin kesildiği ve Mustafa Kemal'in cumhurbaşkanı olarak en üst siyasi otorite haline geldiği zamanda okuduğu bir metindir. 'Nutuk' Mustafa Kemal'in iktidar söylemidir. Oysa 'Muhtıra' Mustafa Kemal'in muhalefet söylemidir. Siyasal otoriteye kafa tutan bir metindir. 36 yaşındaki genç bir paşanın (mirliva/tuğgeneral) sisteme, yönetime, hükümete, sadrazama (başbakan) harbiye nazırına (savaş bakanı), Alman emperyalizmine karşı isyanıdır.

Nutuk'ta Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nın öyküsünü an-

latmış, belgeleriyle birlikte tarihini yazmıştır. Oysa Muhtıra'da, ülkeyi yönetenlerden adeta hesap sormuş ve onlara başkaldırmıştır. 'Nutuk' sakın sulara seyreden büyük bir gemi gibidir. Zaman içinde kendisini terk eden eski mücadele arkadaşları ile tarih önünde hesaplaşan bir liderin sakın bir şekilde anlattığı tarih dersine benzer. Uzun bir konferans niteliğindedir. 'Muhtıra' ise kaleme alındığı dönemde gerçek bir 'dinamit etkisi' taşır. Tahrip gücü yüksektir. Tek başına tüm donanmaya kafa tutan isyancı bir kruvazör kadar şaşırtıcıdır.

Ancak Mustafa Kemal 1927'de okuduğu 'Nutuk'un en sonunda 'Gençliğe Hitabe' bölümünde, 10 yıl önce 1917'de kaleme aldığı 'Muhtıra'nın söylenişiyile tekrar buluşur. Mustafa Kemal'in Gençliğe Hitabe'de 'memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş, millet fakr-ü zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir' diyerek anlattığı tablo, onun 10 yıl önce 'Muhtıra'da çizdiği aynı tablodur. Mustafa Kemal, 'Gençliğe Hitabe'de Türk gençliğini, ileride oluşabilecek böylesine ağır şartlara rağmen Türk istiklal ve cumhuriyeti için isyana ve mücadeleye çağırmıştır. Kendisinin 1917'de yönetime ve emperyalizme karşı 'Muhtıra' ile sergilediği isyan ruhunu gençliğe örnek göstermiştir.

Yeni Türkiye'yi Kuran İsyan Ruhunun Belgesi

Mustafa Kemal'i ve ülkeyi o zor ve umutsuz günlerden aydınlık günlere taşıyan, onun o dönemde cesaretle kendini ortaya atması ve sergilediği bu 'isyana ruhu'dur. Mustafa Kemal'in bu isyana ruhu olmasa 'Yeni Türkiye' kurulamazdı.

'20 Eylül Muhtırası' Mustafa Kemal'in bu isyana ruhunun tek ve en önemli yazılı belgesidir. Mustafa Kemal'in kişisel tarihinde 1919 öncesinde onun düşüncelerini ve duruşunu yansıtan bu çapta ve bu nitelikte başka yazılı, resmi bir siyasi belge yoktur.

Araştırmamız Mustafa Kemal'in yaşamı ve onu sahneye çıkaran dünya olaylarının yoğun, renkli ve kaotik akışı içinde, yaklaşık bir yılı bulan kısa bir zaman dilimine ayrılmıştır.

Bu dönem Mustafa Kemal'in 7'nci Ordu Komutanlığı'na atanmasını, Veliâht Vahdettin ile birlikte Almanya seyahatine gönderilmesini, daha sonra Karlsbad kaplıcalarında tedaviye çekilmesini ve döndükten sonra yeniden 7'nci Ordu'ya gönderilmesini kapsar. Bu dönemin önu ve arkasındaki olaylar bu kitapta özet olarak verilecektir.

Karanlık Bir 'Askeri Darbe Kumpası'

Bu dönem içinde '20 Eylül Muhtırası' ile bağlantılı olarak, Mustafa Kemal'in içine karıştırılmak istendiği karanlık bir 'askeri darbe kumpası' da vardır. Mustafa Kemal bu kumpası deşifre ederek, bir kez daha Osmanlı devletinin ve tarihin akışını değiştirmiştir. Çok az tanığı olan ve Mustafa Kemal'in daha sonraki yıllarda hiç değinmediği bu 'askeri darbe kumpası' birçok okur için yeni ve şaşırtıcı bir öykü niteliğindedir.

Bu dönem içindeki olayların zenginliğine rağmen kitabın konusu, Mustafa Kemal'in 20 Eylül 1917 muhtırasına yol açan askeri, siyasal olaylar ve Mustafa Kemal ile İTC yönetimi ve Almanlar arasındaki ilişkilerle sınırlı tutulmuştur. Bu muhtıra ve süreç çerçevesinde kaleme alınmış çeşitli anılara da bu kitapta yer verilmiştir. Böylece okura, Mustafa Kemal'in karakterine ilişkin daha geniş bir bakış açısı ve daha zengin bir malzeme sunmayı amaçladık.

Mustafa Kemal'in 100 yıl önce 20 Eylül 1917 Muhtırası ile çekinmeden sergilediği tutum, gerçekleri her şart altında söyleme cesaretinde eşsiz bir tarih dersidir. En zor günlerde 'Ne yapabiliriz?' diye soranlara yüz yılın ötesinden verdiği yürekli bir yanıtıdır.

Mustafa Kemal'in çok renkli ve fırtınalı yaşamında biraz göl-

gede kalmış olan bu tarihi belgeyi yazılışının 100. yılında (1917-2017) yeniden genç kuŐakların dikkatine sunuyoruz.

DÜNYA SAVAŞI ATEŞİNDE GENÇ BİR OSMANLI YARBAYI

Mustafa Kemal Atatürk gibi Yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran bir liderin, I. Dünya Savaşı'nın üçüncü yılında kaleme aldığı 20 Eylül 1917 tarihli askeri-siyasi raporun, önemini daha iyi kavramak için konuya şu temel sorudan başlamak gerekir:

Mustafa Kemal'in I. Dünya Savaşı içindeki yeri ve konumu nedir?

Mustafa Kemal her şeyden önce Osmanlı Harbiyesi'nde yetişmiş, Osmanlı'nın son dönem olayları içinde yoğurulmuş bir Osmanlı subayıdır. Fakat Mustafa Kemal herhangi bir subay değildir. Yetiştirmesi, katıldığı çevreler, hareketler ve örgütler ile Osmanlı'nın son dönemine damgasını vurmuş ve Osmanlı devletinin son yıllarında iktidarı tümüyle eline almış ve ülkenin kaderine hükmetmiş olan İttihat Terakki Cemiyeti'nin (İTC) bir üyesidir.

Ancak o, İTC yönetimi ile sürekli çatışan, dışlanan ve zaman zaman sürgüne yollanan asi bir İTC üyesidir. Dik başlı, cesur ve pervasız bir subayıdır. İTC yönetimi onu dışlarken bile, sözlerine dikkat etmek ve saygı duymak zorunda kalmıştır. 20 Eylül Muhtırası sonrası Mustafa Kemal'in yaşadığı süreçte ve Enver Paşa'nın ona karşı takınmak zorunda kaldığı çekingen tavırda, bu mesafeli saygının da büyük rolü vardır.

Mustafa Kemal'in yaşamının dönüm noktası olan 20 Eylül

